

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Haftalık Değerlendirme Notu

Haftalık Değerlendirme Notu/ 011214
Hazırlayan: Mahir BÜYÜKYILMAZ

01 Aralık 2014

A) DÜNYA

A1) ABD Savunma Bakanı Chuck Hagel istifa etti. ABD Başkanı Obama'nın ulusal güvenlik ve savunma politikaları ekibindeki tek Cumhuriyetçi isim olan 68 yaşındaki eski Nebraska senatörü Hagel, Şubat 2013'den beri Savunma Bakanlığı görevini yürütmekteydi. İstifa, Beyaz Saray ile karar verme mekanizmasının çarkları arasındaki çatlakları da gün yüzüne çıkarmış bulunuyor.

Hagel, Ekim sonunda Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Susan Rice'a iki sayfalık bir eleştiri yazısı göndererek, Esad'a yönelik niyetine açıklık getirmemesi nedeniyle Yönetimin Suriye politikasının çökme tehlikesi bulunduğu uyarısında bulunmuş; Suriye konusunda Türkiye'nin konuyla ilgili resmi pozisyonuna paralel bir noktada olmak üzere, nihai hedefin Esad rejimi olmasını savunmuştu.

A2) Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyesi 12 ülkenin petrol bakanları, düşen petrol fiyatlarını görüşmek üzere Avusturya'nın başkenti Viyana'da bir araya geldi. Toplantıda petrol üretiminin mevcut düzeyinde devam etmesi kararı alındı. Buna göre günlük 30 milyon varil üretim yapan OPEC üyeleri, mevcut üretimlerine devam edecek.

OPEC'in petrol üretimini kısmama kararını almasının ardından Haziran ayında varil fiyatı 115 dolar düzeyinde olan Brent petrolün varil fiyatı 70 dolar seviyesinin de altına Eylül 2010'dan bu yana en düşük seviyesini gördü

A3) Çin ile Rusya, Pekin'de gerçekleştirilen hükümetler arası toplantıda askeri-tekni işbirliğini geliştirmek yönünde karar aldı. Toplantı sonrası yapılan açıklamada, Rusya ve Çin'in, savunma amaçlı silah ve askeri teçhizat ortak üretiminde ileri aşamalara geçeceği belirtildi. İki komşu ülkenin, bölgesel ve küresel barışı korumak için ortak çaba göstereceği açıklandı. Toplantıdan çıkan önemli diğer bir karar da iki ülkenin ortak askeri deniz tatbikatı yapacak olması oldu. Bu girişim Pasifik'te ABD Donanması'nın üstünlüğünü dengelemek adına atılmış bir ön adım olarak değerlendirilmektedir.

Toplantının ardından Çin, Rusya'dan gelişmiş hava savunma sistemi S-400 uçak savar füze bataryaları almak için görüşmelere başladığı açıklandı. Çin bu sonbaharda değeri 3 milyar dolar olan S-400 sisteminin en az altı ünitesinin teslimatı için Rosoboronexport şirketiyle anlaşma imzaladı. İki ülke arasında son dönemde özellikle altyapı, maden, enerji, askeriye alanlarında gerçekleşen yakınlaşma takip edilmesi gereken önemli bir jeopolitik gerçeklik yaratmış durumda bulunuyor. Asıl olarak ABD ve Trans-Atlantik ittifakına karşı gelişen bu ilişkinin ise orta ve uzun vadede sürdürülebilirliği ise kuşkuyla karşılanmaktadır. Bunun nedeni Rusya ile Çin'in hem bölgesel hem de küresel seviyede birbiriyle rakip durumda bulunan iki ülke olmasıdır.

A4) ABD'nin Missouri eyaletinin St. Louis kentinde 18 yaşındaki siyahi genç Michael Brown'ın öldürülmesiyle patlak veren toplumsal olaylar Brown'ı öldüren polis memuru Darren Wilson'ın yargılanmasına gerek olmadığına karar verilmesinin ardından büyüdü. 2012'de Florida'da Trayvon Martin isimli siyahi genç vurularak öldürüldüğünde benzer protesto eylemleri ülke çapında yaşanmış fakat bu yüksek düzey ve yaygınlığa ulaşmamıştı.

Başkan Obama halka sükunet çağrısı yaparken Ferguson'daki durumun Amerika'nın önündeki zorlukların bir kanıtı olduğunu ifade etti. Başkan Obama, ırk ilişkilerindeki kötüleşmenin yalnızca Ferguson'la ilgili olmadığını, bunun ülkenin "maalesef" yapısal bir sorunu olduğunu söyledi.

Bu söylemin Başkan düzeyinde, ülkedeki en üst düzey tek yetkili tarafından, bir itiraf gibi ifade edilmesi, bugün Amerikan Yönetiminin iç politika alanında içinde bulunduğu yönetim zaafiyeti ve önderlik yeterliliğindeki bir olumsuzluk olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, çıkan olaylarla ilgili polisin tutumunu eleştirerek, ABD'ye polis şiddetine son verin çağrısında bulundu. Örgüt, tarihinde ilk kez ABD'de yaşanan bir protestoyu yerinde incelemek üzere 13 kişilik gözlemci heyeti gönderdi.

A5) HongKong'da aylardır düzenlenen hükümet karşıtı protestolarda, protestocuların çadırlarının kaldırılması sırasında yüzlerce kişinin tutuklandı. Hong Kong'da göstericiler yaklaşık 2 aydır özgür bir şekilde sandığa giderek seçim yapamadıklarını belirterek protesto gösterileri düzenliyor. Çin ise buna karşılık olarak Hong Kong'un kendi liderini seçebileceğini fakat adayların bir komite tarafından belirleneceğini ifade ediyor

B) BÖLGE

B1) P5+1 Grubu (BM Güvenlik Konseyi Daimi Üyeleri; ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin ve Almanya) ve İran arasından nihai bir nükleer anlaşma adına yapılan son toplantı Avusturya'nın başkenti Viyana'da gerçekleşti. Toplantının ardından yapılan ortak açıklamada İran'la devam eden nükleer program müzakerelerinin 1 Temmuz 2015 tarihine kadar devam etmesi üzerinde mutabakat sağlandığı belirtildi.

P5+1 grubu ile İran arasında bir yıl önce anlaşmaya yönelik ortak bir plan metni imzalanmıştı. Bu plan metni çözüme yolu gösteren bir harita niteliğindediydi. ABD ve AB tarafından İran'a uygulanmakta olan yaptırımların bazılarını kaldıran ilk taslak olarak da tarihe geçen yol haritasına imza atan taraflar, 20 Temmuz 2014'e kadar geçecek süre zarfında nihai olarak anlaşma konusunda mutabık kalmışlar, ancak daha sonra ilgili tarihi 24 Kasım 2014 tarihine kadar uzatmışlardı.

Görüşmelerin olumlu seyrine yönelik en önemli işaret ise toplantıya katılan bütün temsilcilerinin yaptıkları açıklamalarda, imzalanması planlanan nihai anlaşma metninin tamamına yakını üzerinde görüş birliğinin hakim olduğunu ifade etmiş olmalarıdır. Buna karşın, görüşmelerin imza aşamasına gelmemesinde etkili olan fikir ayrılıklarının hangi kritik konularda yaşandığı bu aşamada bilinmemektedir.

B2) AB Komisyonu Başkanı Juncker, 315 avroluk ekonomik yatırım paketini açıkladı. Paketin AB ülkelerinde 1,3 milyon istihdam sağlaması bekleniyor. Avrupa ekonomisini yeniden canlandıracağı öngörülen 3 yıllık paketin hayata geçirilmesi halinde AB ekonomisinde yüzde 1'e seviyesine yakın büyüme sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Paket dahilinde, 21 milyar avroluk Avrupa Stratejik Yatırım Fonu oluşturulacak. Fon ile 240 milyar avro uzun vadeli yatırım, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) için ise 75 milyar avro yatırım sağlanacaktır. Bu, fon aracılığıyla oluşturulacak bütçenin kendisinin on beş katı kadar ek yatırım çekeceğinin öngörüldüğü anlamına gelmektedir.

B3) AB, İran'a yönelik bazı yaptırımları gevşetmeyi sürdürme kararı aldı. Avrupa Konseyi tarafından dün yayımlanan bildiriye, söz konusu kararın, P5+1 ile İran'ın, Ortak Eylem Planı'nın geçerlilik süresini Haziran 2015'e dek uzatma kararı doğrultusunda alındığı belirtildi. AB'nin askıya aldığı yaptırımlar, İran'ın mevcut müşterilerine ham petrol satışına dair sigorta ve nakil işlemlerinin yanı sıra, İran'ın petrokimya ürünlerinin ithalatı, alımı ve naklini, bunun yanında İran hükümeti ve ona bağlı organlarla altın ve değerli metal ticaretini ilgilendiriyor.

B4) Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı seçimi için gerçekleştirilmesi beklenen oturum, toplantı yeter sayısı sağlanamadığı için 10 Aralık'a ertelendi. Lübnan Parlamentosu'nun görev süresinin Haziran 2017'ye kadar uzatılma kararının ardından ilk kez düzenlenen oturumda, 128 sandalyeli mecliste, toplantı yeter sayısı olan 86 kişi bulunmadığı için oylama gerçekleştirilemedi.

Lübnan'da 1943'te varılan ulusal mutabakata göre, Maruni Hristiyan olması gereken cumhurbaşkanı meclis tarafından seçiliyor. Yeni seçilecek cumhurbaşkanının, ilk turda 128 sandalyeli meclisin üçte ikisinin, ikinci turda ise salt çoğunluğun oyunu alması gerekiyor.

B5) Rusya'nın özellikle son dönemdeki Ukrayna politikasının maliyeti her geçen gün artıyor. Rusya Maliye Bakanı Anton Siluanov, yaşanan krizle bağlantılı yıllık kayıplarının yaklaşık 140 milyar Dolar olduğunu duyurdu. Siluanov, yaptırımlar nedeniyle batılı ülkelere gelen sermaye akışının engellendiğini söyledi. Bakana göre petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle 90-100 milyar Dolar kaybedildi. Yaşanan gelişmelere paralel olarak Rus Rublesi Amerikan Doları karşısında tarihi rekor seviyelerde değer kaybetti.

B6) Avrupa Parlamentosu Filistin'in tanınmasına yönelik yasa tasarısının görüşülmesini Aralık ayını ortasına erteledi. Fransa Parlamentosu Filistin'in devlet olarak tanınmasını sağlayacak tasarımı gündemine aldı. Fransız hükümetini Filistin devletini tanımaya çağıran tasarı 2 Aralık Salı günü oylamaya sunulacak. İktidardaki Sosyalist Parti'nin (PS) hazırladığı metin ana muhalefet partisi Halk Hareket Birliği (UMP) tarafından da destekleniyor. Avrupa'daki en kalabalık Yahudi nüfusa ev sahipliği yapan Fransa'da tasarının parlamentodan geçmesi bekleniyor.

İspanya Meclisi, Filistin devletinin tanınması için hükümete sunulan tavsiye kararını geçtiğimiz hafta kabul etmişti. İngiltere Avam Kamarası da İspanya ve Fransa'dakine benzer bir tasarımı Ekim ayında onaylamıştı. İsveç ise 30 Ekim'de Filistin devletini resmen tanıyan ilk Batı Avrupa ülkesi olmuştu.

C) TÜRKİYE

C1) Katoliklerin ruhani lideri ve Vatikan Devleti Başkanı Papa Francesco, üç günlük temaslarını tamamlayarak Türkiye'den ayrıldı. Ziyaret öncesinde Vatikan tarafından yapılan açıklamada Türkiye'nin Ortadoğu'daki konumu, dinler arası diyalogdaki rolü, küçük de olsa bir Katolik cemaate ve Ortodoks Patrikhanesi'ne ev sahipliği yapmasıyla Vatikan için önemli bir yere sahip olduğunu belirtilmişti. Papa'nın ziyaret dahilinde izlediği programın da bu çerçeveye uygun bir şekilde tasarlanmış olduğu görüldü.

Ziyaret sırasında verilen önemli mesaj dini inançların ve mezhepsel farklılıkların özellikle Ortadoğu'da toplumları bölen birer kesit halinde işlev gördüğünün ve bu durumun giderek keskinleştiğinin altının Papa tarafından çizilmesi oldu. Diğer önemli husus ise dini aşırıcılığın ve tutuculuğun kontrol edilemez hale gelmesi durumunda yaşanabileceklerin güncel halde IŞİD örneğinde görüldüğünün belirtilmesi oldu.

Papa'nın Türkiye ziyareti öncesi Strasburg'da bulunan Avrupa Parlamentosu'nda yapmış olduğu konuşmanın içeriği ile Türkiye'de vermiş olduğu mesajların birbirinin tamamladığı değerlendirilmektedir. Papa'nın Avrupa Parlamentosu'nda Avrupa'yı kimliğini ve ruhunu kaybetmekle itham etmesi, yenilik arayışı, tolerans ve açıklık gibi Avrupa'nın temel değerlerinin kıtanın içinde bulunduğu ekonomik daralma nedeniyle meydana gelen yabancı karşıtlığı, korumacılık ve içe kapanmayla erozyona uğramasının kabul edilemez olduğunu ifade etmesi son derece önemli olarak değerlendirilmektedir.

C2) Türkiye İstatistik Kurumu ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı işbirliğiyle oluşturulan dış ticaret verilerine göre, ihracat Ekim ayında, 2013 yılının aynı ayına göre yüzde 7.3 artarak 12 milyar 933 milyon dolara çıkarken, ithalat yüzde 1.5 azalarak 19 milyar 185 milyon dolara geriledi. Bu verilere göre, ihracatın ithalatı karşılama oranı 2013 Ekim ayında yüzde 61.9 düzeyindeyken, bu yıl yüzde 67.4'e yükseldiği görülmektedir.

TUIK verilerine göre, Ekim ayında bir önceki aya göre ihracat yüzde 0.9 azaldı, ithalat yüzde 0.8 arttı. Buna karşılık, Avrupa Birliği 'ne yapılan ihracat, 2013 yılının aynı ayına göre yüzde 8.1 artarak 5 milyar 711 milyon dolara çıktı. Böylece, AB'nin ihracattaki payı 2013 Ekim ayında yüzde 43.8 düzeyindeyken, bu yıl Ekim ayında yüzde 44.2'ye çıktı.

SONUÇ- Değerlendirme ve Öneriler

- ABD Savunma Bakanı Chuck Hagel'in istifası ve İran'la nükleer müzakerelerin 10. turunun uzlaşıyla sonuçlanması bütününün Türkiye dış politikasının karar verme mekanizması için olumsuz bir gelişme olduğu değerlendirilmektedir.

İran'la müzakere sürecinin başarıya ulaştırılması ABD Başkanı Obama'nın 6 yıllık görev süresi boyunca en önem verdiği dış politika başlıklarından biri konumunda bulunuyor ve görev süresinin sona ermesinin ardından Başkanın geride bırakacağı en önemli miras olarak görülüyor.

İran'ın yeniden küresel politik ve ekonomik sisteme entegrasyonu için büyük gayret sarf etmiş olan Başkan Obama için gelmiş olunan noktayı geriye götürebilecek her türlü gelişmeye kati suretle karşı çıkılacağı değerlendirilmektedir. Irak'ta IŞİD'le mücadele konusunda ABD ile İran'ın çıkarlarının uyuşma içerisinde olduğu da bilinmektedir. Bu

noktada İran için bölgesel çıkarları itibariyle yaşamsal öneme sahip olan Esad rejiminin ortadan kaldırılmasına yönelik bir politik tasarımın ABD yönetimi tarafından ortaya koyulması yüksek ihtimalli bir seçenek olmaktan uzaktır.

Hagel'in isitifası bu düşünceyle uyum göstermektedir. Suriye'de rejim değişikliğinin gerekliliği olduğu konusunda ısrarcı bir tutum içerisinde bulunan Hagel, Beyaz Saray için Cumhuriyetçi kimliği ve birikimiyle özellikle Irak ile Afganistan politikaları cephelerinde son derece önemli bir varlık olmasına rağmen karar verme mekanizmasından uzaklaştırılmıştır.

Ocak ayından Cumhuriyetçi bir Kongre ile göreve devam etmek zorunda kalacak olan Başkan Obama'nın İran, Suriye, İŞİD konularında gelen baskılara dayanabilmek, İran konusunda nihai hedefe ilerleyebilmek ve iç politikada da belli ölçüde rahatlığa sahip olabilmek adına Suriye'de Cumhuriyetçileri tatmin etmek adına belli ölçüde kozmetik ve dar kapsamlı girişimler yapmak noktasında karar alabilir. Öncelikli olarak güvenli bölge, daha ileri aşamada ise uçuşa yasaklı bölge seçenekleri bu kapsama girebilir.

- Ekim ayı dış ticaret verileri olumlu şekilde oluşmuş durumda bulunuyor. Bu gelişmenin olumlu yönde artarak süreceği yönünde en güçlü işaret ise, hızla ve büyük oranlarda düşen petrol fiyatlarının Türkiye'nin önümüzdeki aylarda enerji faturasını da olumlu yönde etkilecek olmasıdır. Ancak Türkiye'nin giderilemeyen yapısal eksikleri ve ülkenin kendi kontrolünde olmayan küresel gelişmeler ile riskler karşısındaki kırılganlığı devam ediyor. ABD Merkez Bankası'nın (FED) tahvil alımını sonlandırma tartışmasına başladığı ilk dönemden bu yana geçen 18 ayda TL'nin ABD Doları karşısında yüzde 25 değer kaybetmiş olması bu duruma açık bir örnek teşkil ediyor. Bu durum da kendi başına Türkiye'nin uluslararası şoklara karşı kırılganlığını yansıtıyor.

Türkiye'de özel sektörün 100 milyar doları aşan miktardaki kısa döviz pozisyonu ve bankacılık sektörünün artan dış borçlanması ülke ekonomisinin sağlığı açısından sorun yaratmakta olan karakter özellikleri olarak öne çıkıyor. Bu iki borç yükünün yüksek oranda kısa vadeli olması ise ekonominin kırılganlık seviyesini yukarı çeken bir nitelik olarak göze batıyor. Aşağıya çekilmekte güçlük yaşanan cari açığın da dış şoklara karşı kırılganlığı arttıran bir neden olduğunun altını çizmek gerekiyor.